

»Fodbold, det er da ikke noget for piger«¹

– om Boldklubben Femina og dens kamp for at få fodbold accepteret som en sport for kvinder

Af *Anne Brus*

I 1970 blev Boldklubben Femina (BK Femina) uofficielle verdensmestre i kvindefodbold. I sig selv en bemærkelsesværdig præstation, som i Simons søgelys i *Politiken* fik følgende ord med på vejen: »Hurra for de danske piger. Hvad »mændene« ikke var i stand til, har de præsteret«. ² Der var ganske vist ikke tale om et »rigtigt« verdensmesterskab, men set i forhold til den opmærksomhed, som den uofficielle verdensmesterskabstitel fik i medierne, var den kvindelige fodboldklubs bedrifter en sportslig begivenhed, der var interessant at dække.

Succesen for BK Feminas kvindelige fodboldhold var ikke tilfældig og skal ses på baggrund af klubbens mere end ti år lange kamp for at få fodbold accepteret som en sport for kvinder i Danmark.

Fodbold og hegemonisk maskulinitet

Officielt var fodbold på det organisatoriske plan stadigvæk kun en sport for mænd. Socialt set blev fodbold betragtet som et mandligt domæne, hvor maskulin solidaritet kunne udvides og maskulin identitet trænes – i det hele taget en vigtig arena for den sociale konstruktion af maskulinitet. ³ Denne måde at konstruere og demonstrere

maskulinitet på kaldes for hegemonisk maskulinitet. Ifølge den engelske sociolog Jennifer Hargreaves ⁴ er den hegemoniske maskulinitet mest fremtrædende i forhold til organisation og ledelse. Samtidig understreger Hargreaves, at den hegemoniske maskulinitet er kompleks og foranderlig, selvom den i sport har været præget af større modstand mod forandring – set i forhold til andre kulturelle aktiviteter.

Den norske idrætsforsker Gerd von der Lippe har videreudviklet det hegemoniske maskulinitetsbegreb, hvor flere forskellige videnskabelige retninger er inddraget i for søget på at gøre det hegemoniske maskulinitetsbegreb anvendeligt som en ny feministisk teori om kønnede praksiser inden for sport og kropskulturer. Således kan von der Lippes forskning forstås indenfor »skjæringspunktet mellem idrettshistorie, idrettssosiologi og idrettspedagogikk«, ⁵ hvor fokus er lagt på hegemonisk maskulinitet, men hvor enkelte »taget for givet«-kategorier ⁶ problematiseres.

Von der Lippe påpeger, at det hegemoniske maskulinitetsbegreb bevæger sig på et abstrakt niveau. Når begrebet har været anvendt i analyser, er individniveauet derfor enten underreporteret eller ikke eksisterende. Ifølge von der Lippe kan en inddragelse af den engelske sociolog Anthony Giddens pointe om magt og relation være

med til at bevæge det hegemoniske maskulinitetsbegreb væk fra det abstrakte niveau og ned på individniveau. Giddens har påpeget, at enhver relation om mening er en relation om magt, men, tilføjer von der Lippe, det er også nødvendigt at forholde sig til kontekst, involvering og individers positioner. Derfor foretrækker hun en mere refleksiv tolkning af aktørbegrebet, hvor individer uanset social struktur har potentiale til at ændre eller modificere sine praksiser. Når det hegemonisk maskulinitetsbegreb anvendes i en sådan forståelse, kan analyser af individniveauet vise, at individet kan operere med forskellige typer af feminiteter og maskuliniteter i forskellige kontekster.

Derudover kritiserer von der Lippe det hegemoniske maskulinitetsbegreb for at være utilstrækkeligt, når kønspektivet skal analyseres. Den amerikanske sociolog Michael A. Messners⁷ anvendelse af termen overordnet/underordnet fra den hegemoniske teori er således ikke blevet problematiseret i et kritisk feministisk perspektiv, men er blevet taget for givet som analytisk kategori. Ifølge von der Lippe er det nødvendigt at problematisere termen overordnet/underordnet i forhold til, om kvinden kan tolkes som det andet køn, relationen kvinde/mand som en tvetydig kategori eller kvinden som uden for repræsentation til det, som optager mænd med dominans:

I henhold til den eksistentiaalistisk inspirerede franske filosof Simone de Beauvoirs berømte udsagn »*Man er ikke født kvinde – man bliver det*«,⁸ bliver kvinden i relation til manden betragtet som det andet køn og manden som det første. Det er manden, der definerer kvinden, ikke ud fra kvinden selv, men i relation til sig selv. Og i den sammenhæng ser manden kvinden som kønnet. Når han derimod ser på sig selv, er han subjekt – den absolutte, køns-

neutrale mand – der behersker både det private og det offentlige rum. At man bliver kvinde og ikke er født som kvinde, tolker von der Lippe som den måde, hvorpå de fleste kulturer i den nordvestlige verden bidrager til at gøre kvinden til det andet køn – uden magt i det offentlige rum og uden mulighed for at kunne overskride de præmisser i eksempelvis sporten, som er defineret af en maskulin hegemoni.

Men relationen mellem manden som det første køn og kvinden som det andet køn kan også tolkes tvetydigt. Her bliver fænomenet modsætningsfuldt og kan forstås på forskellige måder.

Derudover kan det overordnede/underordnede dominansperspektiv tolkes som kvinden uden for mandens verden. Kvinden er ikke kun det andet køn, som de Beauvoir har påpeget, men har også været udenfor eller sagt på en anden måde ikke været en del af mændenes sport. I fodbold skulle der således gå mere end 80 år, før kvinderne blev »inviteret indenfor« i denne verden.

Jeg har ladet mig inspirere af von der Lippes tværfaglige forståelse af det hegemoniske maskulinitetsbegreb. Gennem beskrivelsen af BK Feminas tidlige⁹ historie er det derfor med von der Lippes ord »*endringer av og motstand mot endring av hva som ble tolket som »godtatt feminine« og »maskuline« praksiser*«¹⁰ set i et sportificeringsperspektiv,¹¹ der danner rammen for artiklens problemstilling. Centralt i analysen vil være spørgsmålet om, hvorledes denne forståelse af kønnet i fodbold ændrede sig over tid i den analyserede periode. Således kan man tolke kvindefodboldens udvikling i 1960'erne som en proces hen imod en anerkendelse af kvindefodbold, hvor optagelsen af kvindefodbold i DBU i 1972 er det officielle skæringspunkt for denne ændringsproces.

BK Feminas tidlige historie er samtidig med til at afdække, hvilke faktorer der var medvirkende til, at det lykkedes for kvindefodbold i Danmark at etablere sig som en sportsaktivitet for kvinder i perioden 1959-1972.

Boldklubben Femina af 1959 – opstart

Det var ugebladet *Femina*, der tog initiativ til den første danske pokalturnering i kvindefodbold. Pokalturneringen blev afviklet i foråret 1960 med 29 deltagende hold. Et af de deltagende hold var Valby-klubben, BK Femina. Her fortæller en BK Femina-spiller om journalisten fra ugebladet *Femina*, Alf Mørkebergs initiativ til at starte BK Femina op:

»Han spurgte 2 kontorassistenter, der var ansat på [ugebladet Femina] bladet, om de kunne tænke sig at spille, og eventuelt andre der ville med. På det tidspunkt var der rundvisning på bladet en gang om måneden, og blandt de besøgende d. 18. September 1959 var Hanne Halmø-Nielsen og Kirsten Henningsen, der spillede håndbold i KKG (Københavns Kvindelige Gymnastikforening). Man spurgte dem, om de havde lyst til en prøvekamp. »Damefodbold« sagde Hanne, »er det ikke lidt skørt?« »Absolut ikke«, svarede Alf Mørkeberg, »engang syntes man også, det var tosset, at kvinder spillede håndbold, og det er ganske selvfølgelig nu«. Fredag kom de [Mørkeberg og fotografen Kurt Kjærsgaard] ud i håndboldklubben og spurgte os, om vi ville være med. Vi trak på smilebåndet, men efter at have talt sammen om det og spurgt vores forældre, var 5 piger fra KKG villige til at stille op«. ¹²

Allerede ugen efter spillede håndboldpigerne deres første fodboldkamp. Den blev spillet i Knabstrup mod et blandet hold fra håndboldklubberne Frederiksberg Idræts Forening (FIF) og Handelsstandens Gymnastikforening (HG). Mørkebergs hold tabte 3-1, men pigerne var alligevel blevet så begejstret for at spille fodbold, at de indvilgede i at være med til at starte en fodboldklub for kvinder op.

Der blev derfor afholdt en stiftende generalforsamling i Valby den 13. oktober 1959. Det var ugebladskoncernen og udgiver af ugebladet *Femina*, Aller Press, der lagde lokaler til. Til stede var Mørkeberg og nogle af håndboldpigerne fra KKG. På generalforsamlingen blev klubbens vedtægter og love skrevet ned. Selvom BK Femina på mange områder overtog herrefodbolds måde at organisere sig på, valgte klubben at skille sig ud fra herrefodbold på et afgørende område. Det var kun tilladt for kvinder at spille fodbold i klubben.

Denne beslutning skulle senere hen vise sig at få betydning for klubbens toneangivende status inden for kvindefodbold, indtil den blev optaget i DBU i 1972. BK Femina skulle kun varetage sine egne og dermed kvindefodbolds interesser, når der skulle tages beslutninger. De andre klubber, der spillede kvindefodbold, var tilknyttet herrefodboldklubber. På beslutningsplan var disse kvindelige fodboldhold derfor underlagt herrefodboldklubbernes bestyrelser og de beslutninger, som disse bestyrelser tog på kvindefodbolds vegne¹³. Ifølge idrætsforskeren Laila Ottesen har det været kendetegnende, at herrefodboldklubberne nedprioriterede kvindefodbold på beslutningsplan.¹⁴

Det var også Mørkeberg, der skaffede BK Femina faste træningstider to gange om ugen i Valby Idrætspark. Der blev hurtigt knyttet professionelle trænere fra den

Ugebladet Femina havde sørget for fodboldtøj til spillerne: »Vi blev klædt på fra top til tå, hvide korte bukser og røde bluser med Femina syet på ryggen« (Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 8).

etablerede herrefodboldverden til klubben, som eksempelvis den tidligere landsholdsspiller Per Henriksen, Henning Jensen fra Frem¹⁵ i Valby og Ole Olsen. Ansættelsen af velkvalificerede trænere i BK Femina vidner ikke kun om klubbens orientering mod sporten, men også om Mørkebergs sans for mediernes betydning for at få fodbold accepteret som en sport for kvinder.

At kvinder også ville til at spille fodbold, var med til at true den hegemoniske maskulinitetslogik i denne sport. Dette aspekt kunne aflæses i holdningerne til kvindefodbold, der i den offentlige debat ofte bar præg af en latterliggørelse eller de-

cideret uvilje mod de fodboldspillende kvinder. »Desserten kom først«,¹⁶ »... kvindefodbolden bliver kun en grille, som hurtigt vil uddø«,¹⁷ »Fodbold, det er da ikke noget for piger«,¹⁸ og det var muligt »... at more sig fortræffeligt ved at se kvindefodbold, fordi at der opstår ustyrligt morsomme situationer«¹⁹ er flere af mange eksempler på, hvorledes kvindefodbold blev omtalt i aviserne. Ifølge idrætsforskeren Alice Riis Back²⁰ er netop denne måde at latterliggøre og usynliggøre sportskvinder på typiske for den analyserede periode. Back kalder det for mediernes herskertechnik og påpeger i den forbindelse, at det er

en måde at marginalisere kvinderne i sporten på.

Derfor var Mørkebergs »fodboldeksperter« med til at gøre kvindefodbold mere acceptabel – med til at skabe en positiv opmærksomhed omkring det nye fænomen inden for sportsverdenen. Både Per Henriksen og Henning Jensen blev brugt af Mørkeberg til at udtale sig positivt om kvindefodbold i hans ugentlige rubrik om kvindesport i ugebladet *Femina*. Interviewene blev bragt sammen med fotografier af »fodboldeksperterne« og fodboldpigerne.

Den positive medieomtale af kvindefodbold i ugebladet *Femina* havde ikke kun betydning for en accept af kvindefodbold men var også med til at trække en hel del nye spillere til BK Femina. En BK Femina-spiller hævder således, at der ofte var over 80 piger til træning i de første par år af BK Feminas levetid.²¹

I det hele taget var interessen for at spille kvindefodbold stor. Ugebladet *Feminas* pokalturnering blev afviklet i 1960, men derudover blev der samme år spillet en indendørsturnering om danmarksmesterskabet i kvindefodbold i Vejenhallen og en udendørsturnering med deltagelse af 26 hold fra hele Danmark.²² For BK Feminas vedkommende markerede klubben sig hurtigt i konkurrencen om at være det bedste kvindelige fodboldhold i Danmark. Ugebladet *Feminas* pokalturnering blev vundet af BK Femina, og af de 30 kampe, som klubben spillede i 1960, blev det kun til et enkelt nederlag til Køge i finalen om det danske mesterskab i indendørs fodbold.

Set i forhold til sportificeringsprocessen blev kvindefodbold hurtigt sat i en rationel ramme. Gennem ugebladet *Feminas* pokalturnering og de forskellige turneringskampe blev målene for kvindefodbold klargjort. Derudover blev træningen af

kvinderne varetaget af eksperter fra herrefodboldens verden. Sagt på en anden måde var træningen af kvinderne et udtryk for en rationel løsning for at opnå det bedste mulige resultat. Der blev stillet krav om, at kvinderne skulle indordne deres spil efter holdet, så de kunne vinde over modstanderholdet.

Showkampe og opvisningskampe

Ud over at deltage i de sportslige turneringer optrådte BK Femina også ved adskillige lejligheder til mere showprægede arrangementer og opvisningskampe, hvor formålet med kampene snarere var en præsentation af det nye fænomen i sportens verden end en sportslig kamp om at vinde. Eksempelvis optrådte BK Femina både i 1960 og 1961 ved Fagenes Fest på Østerbro Stadion. I forbindelse med indendørs showkampe blev klubben eksponeret i medierne sammen med berømte skuespillere, journalister og tidligere herrelandsholdsspillere.

Også herrefodboldens enemærke, Idrætsparken, fik BK Femina lov til at betræde. Gennem et samarbejde med Fodboldalliancen af 1940²³ (Alliancen) spillede BK Femina således forkampe til flere af Alliancens kampe. Det var store internationale navne inden for herrefodbold, som Alliancen spillede imod. Derfor var der altid mange tilskuere til disse kampe. Journalisterne var også til stede, og kvindefodbold fik ved disse arrangementer stor medieopmærksomhed.

BK Feminas samarbejde med Alliancen kan ses som et eksempel på, hvorledes kvindefodbold blev betragtet som det andet køn i relation til herrefodbold. På den ene side viste Alliancen en åbning over for kvindefodbold ved at invitere to kvindelige

fodboldhold indenfor i Idrætsparken. Her ved fik kvindefodbold mulighed for at få offentlighedens opmærksomhed. En opmærksomhed som kvindefodbold var afhængig af, hvis den skulle udvikle sig til at blive en anerkendt sportsaktivitet for kvinder. På den anden side set blev herrefodbolds forhold til kvindefodbold samtidigt markeret ved, at kvinderne spillede forkamp. Relationen mellem de to køn blev på denne måde klargjort. Herrefodbold var i henhold til von der Lippe term det første køn i fodbold og kvindefodbold det andet køn. Som det blev udtrykt i en avisoverskrift: »*Intet kan de stakkels mænd have for sig selv. Om det så er Idrætsparkens fodboldbane*«. ²⁴

Kvindefodbolds indtræden på herrefodbolds enemærke blev fra DBU's side kun accepteret, fordi Alliancen ikke var herrefodbolds officielle repræsentant. Formålet med kampene var at tjene penge til de økonomisk trængte herrefodboldklubber. Kampene blev derfor ikke spillet, fordi DBU officielt anerkendte kvindefodbold. Ud fra den betragtning var kvindefodbold set i et kønsperspektiv både repræsenteret inden for og uden for herrefodbolds maskuline hegemoniske univers.

Til trods for at kvindefodbold kan tolkes som det andet køn i fodbold og repræsenteret både inden for og uden for herrefodbolds maskuline hegemoniske univers var det ikke altid, at kvindefodbolds og herrefodbolds relationer var karakteriseret på denne måde. Eksempelvis var BK Feminas kamp mod de tjekkoslovakiske mestre annonceret som hovedkamp og Valby Boldklubs herrehold som opvarmingskamp i forbindelse med et fodboldstævne. Det antyder – som også von der Lippe har peget på – at individer uanset social struktur har potentiale til at ændre eller modificere sine praksiser. Væsentlig i den forbindelse er

også at fremhæve, at fodboldkvinderne ikke opfattede sig selv som latterlige eller som det andet køn i fodbold i forhold til herrefodbold. Kvinderne fra BK Femina oplevede i 1960'erne på forskellige områder at være det første køn i fodbold. De slog svenskerne i fodbold, hvilket herrelandsholdet ikke kunne. De blev verdensmestre i fodbold, hvilket mændene ikke kunne og aldrig har været. I en sådan sammenhæng kan køn derfor ifølge von der Lippe læses som irrelevant.

BK Femina og ugebladet Femina

Som BK Feminas navn antyder, havde fodboldklubben tilknytning til ugebladet *Femina* på flere forskellige måder. Det var journalisten Alf Mørkeberg fra ugebladet *Femina*, der tog initiativ til at starte klubben op. Navnet til klubben var også Mørkebergs påfund og gav ham en medarbejderpokal »for årets bedste *Femina* idé«²⁵ – ikke mindst fordi reklameværdien for ugebladet var stor, når BK Femina var ude at spille fodbold.

Økonomisk set var BK Femina også tilknyttet ugebladet *Femina*. I de første to år af klubbens levetid sponsorerede ugebladet fodboldtøj til spillerne. Også rejseomkostninger fik klubben refunderet. I 1962 blev det imidlertid på den årlige generalforsamling bekendtgjort, at ugebladet *Femina* var stoppet med at støtte klubben økonomisk, og at BK Femina derfor skulle »stå på egne ben og selv klare alle problemerne«. ²⁶

Den økonomiske støtte til BK Femina blev stoppet, samtidig med at ugebladet *Femina* valgte at satse på andre områder end kvindesporten i deres blad. Hermed mistede kvindefodbold og dermed også BK Femina en afgørende mulighed for at

gøre opmærksom på sig selv gennem medierne. Indtil da havde ugebladet *Femina* med journalisten Poul Albrets ord været vævet ind i et dynamisk interessefællesskab, hvor både medier, sponsorer og kvindefodbold havde oparbejdet en treenighed af fælles interesser, karakteriseret som sportsjournalistikens Bermudatrekant.²⁷

Tilsyneladende var der flere af medlemmerne i den kvindelige fodboldklub, der ønskede at markere bruddet på dette trekantssamarbejde. I 1963 blev der stillet forslag om at ændre klubnavnet, så fodboldklubben ikke blev ved med at blive opfattet som en reklame for ugebladet *Femina*. Forslaget blev imidlertid ikke vedtaget. BK Feminas navn kunne også opfattes som et signalement på en kvindelig fodboldklub, og det ønskede klubben i fremtiden at fremhæve.

Dansk Kvindelig Fodbold Union²⁸ (DKFU)

Mediernes betydning for udbredelsen af kvindefodbold kunne i de kommende år aflæses i en faldende interesse for at spille organiseret kvindefodbold. Kun tre københavnske klubber, BK Femina, Rødovre Boldklub og Sundby Boldklub, blev ved med at spille fodboldkampe imod hinanden. I 1963 søgte klubberne om tilladelse til at lave en turnering under Københavns Boldspil Union (KBU), men fik afslag.

Som et udslag af sportificeringsprocessen var en fælles overordnet organisering af kvindefodbold imidlertid nødvendig – ikke mindst fordi der var brug for »nogen« til at sørge for en standardisering af reglerne og koordinere de forskellige kampe. Derfor dannede klubberne deres egen union, DKFU. Indtil optagelsen af kvindefodbold i DBU i 1972 var det denne union, der

stod for at koordinere turneringer, spille-regler osv.

Manglen på sportslige udfordringer

Generelt vil et markant udslag af sportificeringsprocessen være at søge sportslige udfordringer. Der skal være en vis form for spænding til stede i kampen, for at det skal give mening at slå modstanderholdet. En måde at imødekomme dette på kan være at lave en rangering af holdene, men det kan også være at søge sportslige udfordringer uden for ens eget sportsfelt. De klubber, der fortsatte med at spille kvindefodbold, kunne ikke på det sportslige plan give BK Femina kvalificeret modstand. Klubben løb med stort set alle de mesterskaber, indendørs som udendørs, som DKFU arrangerede. Derfor blev de sportslige ambitioner og udfordringer afprøvet over for stærkere modstandere inden for herrefodbold. Som en BK Femina-spiller udtrykker det: »Vi var [...] i en periode, hvor vi for at få lidt modstand, måtte spille mod herrejuniør og oldboys. Vores turneringskampe vandt vi typisk med 10-0/13-0.«²⁹

Stengårdens Boldklub

Med de sportslige ambitioner fulgte også et ønske om bedre træningsfaciliteter og et klubhus. Derfor var der heller ikke de store betænkeligheder at finde hos spillerne, da BK Femina i 1966 fik en skriftlig henvendelse fra Stengårdens Boldklub i Bagsværd om at blive tilknyttet denne klub. Selvom en sådan tilknytning transportmæssigt set ville få betydning for en del af spillerne, ville en tilknytning til Stengårdens Boldklub skaffe adgang til et klubhus og langt bedre og gratis træningsfaciliteter.

BK Femina på vej til Lellinge for at spille kamp mod et herreynglingehold. (Foto i privateje).

BK Femina havde samtidig det laveste medlemstal i klubbens historie. Ved at flytte »græsgange« håbede klubben, at der blev større mulighed for at rekruttere nye medlemmer. Derfor var der heller ikke nogen der stemte imod forslaget om tilknytning til Stengårdens Boldklub, da optagelsen i Stengårdens Boldklub var til afstemning på den årlige generalforsamling.

På det organisatoriske plan fik flytningen til Bagsværd ikke den store betydning. BK Femina blev optaget som en selvstændig afdeling med egen bestyrelse, eget regnskab, egne love, eget spillerudvalg og egen træner.

Selvom Stengårdens Boldklub formentlig har haft de bedste hensigter med at invitere BK Femina til Bagsværd, blev BK Femina allerede i 1969 bedt om at finde nye

træningsfaciliteter, ikke mindst fordi Stengårdens ungdomsafdeling var støt stigende. Denne anmodning viste, at kvindefodbold på ledelsesplan i Stengårdens Boldklub stadigvæk i forhold til herrefodbold blev betragtet som det andet køn i fodbold. Den træningstid, som BK Femina optog, ville Stengårdens Boldklub hellere bruge til sine drengespillere. I første omgang nægtede BK Femina at acceptere kravet om flytning, men da klubben fik tilbudt en bane i Gladsaxe Idrætspark fra marts 1972, valgte klubben endnu en gang at flytte telt-pælene – denne gang til Gladsaxe. Da havde samarbejdet med Stengårdens Boldklub eksisteret i knapt fem år.

Vejen til den uofficielle verdensmesterskabstitel

Helt fra starten af BK Feminas levetid viste klubben interesse for at søge internationale udfordringer. Fra midten af 1960'erne forsøgte klubben uden succes at få kontakt til andre kvindelige fodboldklubber i både Tyskland, England, Holland og Østrig. Men det lykkedes at etablere en kontakt til en tjekkoslovakisk klub, Slavia Praha, og i 1968 drog BK Femina på sin første udenlandske turné til Tjekkoslovakiet. Kvindefodbold i Tjekkoslovakiet var velorganiseret, og de enkelte klubber var rangeret i rækker efter styrkeforhold. I de bedste klubber spillede kvinderne på kontrakt.

Med på rejsen var *Billed Bladets* fotograf Casper Thorsøe og en journalist. I reportagen fra turen blev kvindernes feminine sider og fodboldens maskuline sider i både tekst og billeder fremhævet i kontrast til hinanden. Overskriften til artiklen var: *»Hårde tacklinger og let make-up«*. Derudover var der eksempelvis kontrastbilleder af den samme BK Feminaspiller i kamp på fodboldbanen og under mere afslappede former i bikini ved swimmingpoolen. Billedvinklen var taget fra en position, der var med til at fremhæve fodboldspillerens bryster. Underteksten til billederne var: *»... men sig ikke at fodboldspillere er nogen maskuline nogen ... [her] slapper hun af på kanten af et af Prags fri-lufts-bassiner. Sød, kvindelig og charmerende«*. Back påpeger³⁰, at den søde, smilende og sexede »Lolita-pige« er en af fire fotografiske stereotype roller, som prægede mediernes fremstilling af sportskvinder i den analyserede periode. Ud over Lolita-pigerollen nævner Back *»kvinden, der i virkeligheden er en »næsten mand«, den hysteriske, psykisk svage og intrigante kvinde og (hus)moderen og hustruen«*³¹

som dominerende stereotype kvinderoller.

Af kommentarer til de øvrige billeder var eksempelvis: *»Pigerne gør sig klar til at gå på banen. Sidste forberedelse inden kampen – en kam gennem håret«*. Da fodbold stadigvæk blev opfattet ud fra en hegemonisk maskulinitetslogik blev kvindeskroppen i fodbold opfattet som maskulin og dermed som en 'unaturlig' og uønsket feminitet. Ved også at fokusere på fodboldkvindernes krop uden for kamparenaen kunne den stereotype og modsætningsfyldte forståelse af kvindernes feminitet fastholdes.

Kvinderne fra BK Femina opfattede på mange måder, at Casper Thorsøes deltagelse på turen var en anerkendelse af deres sport. Efter flere års ubemærkethed i me-

BK Femina i Tjekkoslovakiet 1968. (Foto i privateje).

»... men sig ikke at fodboldspillere er nogen maskuline nogen ... [her] slapper hun af på kanten af et af Prags friluftsbassiner. Sød, kvindelig og charmerende« (Tekst og billede fra *Billed Bladet*, 1968, nr. 33).

dierne, var der endelig »nogen«, der igen viste interesse for kvindefodbold. Men billedet af de smilende fodboldkvinder i bikini ved swimmingpoolen er samtidig et eksempel på den måde, hvorpå medierne fremstillede de aktive sportskvinder – under private former, let påklædte og sødt smilende. Fodboldkvinderne var mere krop og kønsdele end gode kvindelige fodboldspillere, der sammen kæmpede om at blive den bedste klub på banen.

Året efter tog BK Femina endnu engang på turné – denne gang til både Tjekkoslaviet og Italien. Ligesom i Tjekkoslaviet var kvindefodbold i Italien en organiseret sport med sin egen professionelle liga.³² Resultaterne fra de kampe, som blev spillet, var så gode, at BK Femina senere i 1969 blev inviteret til den første internationale turnering for kvindelige fodboldhold, kaldet Europacuppen.

Da kvindefodbold stadigvæk ikke var anerkendt af nogle af de officielle nationale fodboldforbund i Europa, var det et privat finansieret fodboldforbund, Federation of Independent European Female Football, FIEFF, der stod bag arrangementet. Reelt havde FIEFF's bagmænd tilknytning til flere af de privatfinansierede italienske kvindelige fodboldklubber, og det skulle vise sig, at Europacuppen var en god investering for FIEFF. Der var mange tilskuere til kampene og indtægterne dermed gode.

BK Femina måtte i Europacup-finalen se sig slået af det italienske landshold, men klubben viste i denne turnering, at den havde international klasse.

Det uofficielle verdensmesterskab i kvindefodbold 1970

Derfor var det også BK Femina, der blev inviteret til det første uofficielle verdensmesterskab i kvindefodbold i Italien 1970 – endnu engang med FIEFF som arrangør og økonomisk ansvarlig.

Det var bemærkelsesværdigt, at et klubhold kunne få lov til at deltage i et verdensmesterskab for landshold. Til trods for at DKFU på mange måder fulgte DBU's regler, blev der fra unionens side givet plads til, at reglerne på visse områder kunne tolkes, alt efter hvad situationen bød på.

BK Femina – uofficielle verdensmestre 1970. Som det kan ses på billedet, kom BK Femina til at spille i den italienske storklub Milans trøjer, fordi en kuffert med BK Feminas officielle klubdragt ved en fejltagelse var havnet i en bus på vej til Rusland. (Foto i privateje).

DKFU gav derfor BK Femina lov til at deltage i det uofficielle verdensmesterskab, ud fra den betragtning af BK Femina var det bedst sammenspillede hold i Danmark, og fordi klubben samtidig rådede over de bedste spillere i Danmark på nær enkelte pladser på holdet.

Om selve finalekampen skriver en BK Femina-spiller:

»Med VM-FINALEN den 15. juli fik jeg nok en af mine største sportslige oplevelser med Femina, her vandt vi nemlig over Italien med 2-0 på Juventus' Bane, Stadio Comunale i Torino med omtrent 50.000 tilskuere ... Vi løb æresrunde med pokalen »Den Gyldne Engel«, hvorpå Femina's navn blev indgraveret – Vindere af VM 1970. Femina fik en kopi i sølv hjem til pokalskabet i klublokalet. Efter hjemkomsten til Danmark fra VM i Italien, var der mange, som ville hylde os«. ³³

Eftervirkningerne af VM-titlen

Efter VM-titlen blev BK Femina inviteret til en lang række offentlige arrangementer i både ind- og udland. Sponsorerne så nogle muligheder i kvindefodbold. BK Femina blev således den første fodboldklub i Danmark, der modtog kontant økonomisk støtte fra en sponsor.³⁴ Men også på andre måder blev de uofficielle verdensmestre brugt i et kommercielt øjemed. BK Femina blev eksempelvis inviteret til »Den danske uge« i Torino i Italien. Kendte danske sportsstjerner var omdrejningspunkt for et dansk erhvervsfremstød, og BK Femina var blevet interessante at fremvise, fordi var de blevet verdensmestre i kvindefodbold.

Kvindefodbold var også blevet en interessant mediebegivenhed, der var værd at dække. Mediedækningen foregik for det meste uden for banens kridtede streger, i forbindelse med de føromtalte kommercielle arrangementer, hvor verdensmester-

titlen kunne bruges til at trække publikum til.

DBU's modstand mod at optage kvindefodbold i DBU

Ud over, at den store interesse for de uofficielle verdensmestre gav kvinderne i BK Femina en række personlige oplevelser, som de gerne beretter om, blev medieopmærksomheden af BK Femina brugt til at fremføre ønsket om at få kvindefodbold anerkendt som en sportsaktivitet for kvinder. Til dette svarede den daværende DBU-formand, Vilhelm Thomsen: »Direkte tilknytning til DBU i den nuværende form, hvor bl.a. ugebladskoncerner står bag, kan der slet ikke være tale om«. ³⁵ Hermed afslørede DBU's øverste ledelse en uvidenhed om kvindefodbold, og i særdeleshed om BK Femina, der havde klaret sig uden ugebladskoncernens støtte siden starten af 1962. Igennem sine udtalelser antydede Thomsen samtidig sin holdning til, hvor kvinder hørte til i fodboldverdenen. For Thomsen var kvinderne det andet køn i fodbold, og kvindefodbold skulle blive ved med at være repræsenteret uden for fodboldens verden. Det var imidlertid ikke kun et maskulint hegemonisk univers, der skulle bekæmpes, men også en af DBU's mærkesager, der var på spil i forbindelse med en accept af fodbold som en sportsaktivitet for kvinder.

I udtalelsen lå der også en fordømmelse af BK Femina for at have modtaget sponsorstøtte til deres klub. I DBU's øjne var en sådan handling et brud på de amatørprincipper, som fodboldforbundet fra slutningen af 1950'erne og 1960'erne så brat kæmpede for at fastholde. Der blev i denne periode inden for DBU's rækker brugt mange kræfter på at forhindre kommercia-

liseringen og professionaliseringen af dansk herrefodbold. Spildte kræfter kunne nogle påstå, men for DBU var amatøridealene vigtige at kæmpe for. Imidlertidig er der noget, der tyder på, at kampen for amatørrettighederne gik ud over de sportslige resultater. Sportsjournalisten Knud Lundberg kalder således perioden fra 1960-1979 for »20 magre år«, hvor herrefodbolden stod i »dødvande«. ³⁶ Mange af de bedste spillere tog til udlandet for at spille fodbold. Her kunne de få deres sportslige ambitioner opfyldt og samtidig drage økonomiske fordele af deres fodboldtalenter. Ifølge Lundberg var DBU i den forbindelse for fine til at ville bruge disse professionelle spillere på landsholdet, og dermed gik de tabt for dansk fodbold. Et kuriosum som også kunne ses på herrelandsholdets resultater og aflæses i mediernes kritiske dækning af herrelandsholdets kampe.

For kvindefodbolds vedkommende var det ikke nødvendigt at holde fast i nogle – gennem mange år – oparbejdede amatørideal. Her var det først og fremmest ønsket om at få fodbold accepteret som en sportsaktivitet for kvinder, der var afgørende for, hvilke beslutninger der blev truffet. Når kvindefodbold ikke kunne tages alvorligt i DBU, måtte de kvindelige fodboldklubber søge andre veje.

Det uofficielle VM i kvindefodbold 1971

Det var derfor også DKFU, der udtog og sendte et »rigtigt« landshold afsted til Mexico i 1971. På Estadio Azteca i Mexico City besejrede Danmark i finalen værtslandet Mexico med 3-0 og blev hyldet af mere end 100.000 tilskuere. Hermed markerede dansk kvindefodbold sig ved at vinde det uofficielle verdensmesterskab for andet år

i træk. En titel som i de danske medier ikke kun fik positiv opmærksomhed, men også anerkendelse af at være en sportslig præstation af de store.³⁷

For BK Feminas vedkommende var klubben kun repræsenteret med en enkelt spiller på det »rigtige« landshold. Dette billede afspejler på mange måder den sportslige udvikling, som dansk kvindefodbold gennemgik efter BK Feminas uofficielle verdensmestertitel i 1970. Nye klubber var blevet dannet og medlemstallene eksploderet. Fra at have været et københavnsk fænomen var kvindefodbold blevet en landsdækkende, men endnu ikke officielt anerkendt sportsaktivitet for kvinder.

Denne interesse for at få lov til at spille kvindefodbold var ikke kun et dansk, men også et internationalt fænomen. Derfor var det heller ikke overraskende, at det internationale fodboldforbund, Fédération Internationale de Football Association (FIFA), kort tid efter verdensmesterskabet i Mexico bad de nationale fodboldforbund om at tage »kontrol med al fodbold, der spilles i de respektive lande, hvilket inkluderer damefodbold«. ³⁸ Med optagelsen af kvindefodbold i det internationale fodboldforbund måtte DBU derfor i lighed med de fleste andre nationale fodboldforbund opgive sin mere en 80-årige enerådighed over den organiserede fodbold.

Konklusion

Centralt for kvindefodbolds sportslige udvikling i 1960'erne og frem til optagelsen af kvindefodbold i DBU i 1972 blev det samspil af fælles interesser, der var imellem kvindefodbold, medier og sponsorer – karakteriseret som sportsjournalistikkens Bermudatrekant. Det var dette interessefællesskab, der gjorde det muligt at ændre

den hegemoniske maskulinitetslogik i fodbold – ændre hvad der blev opfattet som en godtaget feminin og maskulin fodboldpraksis.

Selvom medierne benyttede sig af typiske herskertechnikker som latterliggørelse, objektgørelse og usynliggørelse i fremstillingen af fodboldkvinderne, var der også journalister og fotografer, der tog kvindefodbold alvorligt. For journalisten Mørkeberg blev accepten af fodbold som en sportsaktivitet for kvinder en mærkesag, der ikke kun involverede ham i forbindelse med hans arbejde på ugebladet *Femina*, men som han også brugte sin fritid på. Som Mørkebergs datter har udtrykt det, var hendes fars engagement i kvindefodbolden så stort, at hun som barn troede, at Mørkeberg havde opfundet spillet, ikke kun i Danmark, men i hele verden.³⁹

Afgørende for mediernes opbakning af kvindefodbold i Danmark må også ses i lyset af kvindernes succes på fodboldbanen. Til trods for fodbolds status som Danmarks nationalsport nr. et havde herrelandsholdet svært ved at hævde sig i konkurrencer på internationalt niveau. Derfor var kvindefodbolds to uofficielle verdensmestertitler »en god historie« i medierne. Som det blev nævnt i indledningen, var der her noget, kvinderne kunne, som mændene ikke kunne. Og med den positive medieomtale blev kvindefodbold interessant for sponsorerne.

Selvom medierne og sponsorerne således kan tillægges en betydningsfuld rolle i kampen om at få anerkendt kvindefodbold i Danmark, viser BK Feminas tidlige historie også, at kvindefodbolds sportificeringsproces også var afhængig af, at der var »nogen mennesker, der gør noget«, ⁴⁰ og som var med til at forandre den maskuline hegemoni i sporten. Det er således kvinderne i BK Femina, som med deres insiste-

ren på at ville spille fodbold på internationalt plan må tillægges stor betydning for dels kvindefodbolds sportslige udvikling i Danmark, og dels at Danmark blev sat på det internationale verdenskort i kvindefodbold. Det var dette interessefællesskab af medier, sponsorer og aktive kvindelige fodboldspillere, der fra hver deres hjørne af Bermudatrekanten var med til at lægge et massivt pres på DBU om at acceptere fodbold i Danmark, ikke kun som en sportssaktivitet for mænd, men også for kvinder.

Dette pres fra offentlighedens side havde imidlertid svært ved at vinde indpas i DBU. DBU blev til det sidste ved med at modsætte sig kvindernes ønske om at blive optaget i fodboldforbundet. Med von der Lippes ord syntes ændringerne af fodbolds maskuline hegemoniske logikker at møde modstand blandt lederne i DBU. Det er derfor også kendetegnende, at incitamentet til at optage kvindefodbold i DBU skulle komme fra »oven« – altså fra FIFA – før beslutningen blev taget.

Noter

1. *Berlingske Tidende*, 10/4 1965.
2. *Politiken*, 16/7 1970.
3. David Whitson, 1990.
4. Jennifer Hargreaves, 1994.
5. Gerd von der Lippe, 1997, s. 10.
6. *Ibid.*, 1997, s. 41.
7. Michael A. Messner, 1992.
8. Gerd von der Lippe, 1997, s. 48.
9. Her i 2002 eksisterer BK Femina stadigvæk som fodboldklub. Jeg har valgt at kalde perioden fra 1959-1972 for BK Feminas tidlige historie.
10. Gerd von der Lippe, 1997, s. 5.
11. Jeg har hentet inspiration til analysen af dansk kvindefodbolds sportificeringsproces hos Roy-Kenneth Torkildsen, 1993. Torkildsen har anvendt den norske idrætsforsker Matti Goksøyr's sportificeringsbegreb i sin analyse af norsk kvindefodbolds udvikling. Sportificeringsprocessen er den måde, hvorpå »*processen i retning prestationsorientering, konkurrence og rasjonalitet i idretten*« bevæger sig (Matti Goksøyr, 1991, s. 10). Gerd von der Lippe har kritiseret Goksøyr's sportificeringsbegreb for at mangle et køns- og et dominans/magtsperspektiv. Matti Goksøyr favoriserer ifølge von der Lippe en bestemt form for rationalitet – nemlig målrationaltet i sporten – og hun foreslår i stedet anvendelsen af begrebet sportslig-gjøgning. Sportlig-gjøgning begrebet bruges af Gerd von der Lippe, 1997, s. 17 i betydningen af »*hegemonisk maskuline logikker i processer om endrede praksiser i organiseret idrett*«. Jeg finder von der Lippes kritik af sportificeringsbegrebet rimelig, men har valgt at fastholde betegnelsen sportificering.
12. Ifølge helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 8.
13. Uddybes nærmere i Anne Brus, 2002.
14. Laila Ottesen, 1989.
15. Per Henriksen var i 1959 kun træner for BK Femina i tre måneder, Henning Jensen var træner fra 1959-1961. Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 36.
16. *Berlingske Tidende*, 27/8 1961.
17. Citat fra en Lolland-Falster-avis i ugebladet *Femina*, 1960, nr. 21.
18. *Berlingske Tidende*, 10/4 1965.
19. Ugebladet *Femina*, 1960, nr. 25.
20. Alice Riis Back, 2002.
21. Der var registreret 42 medlemmer i 1960, i 1961 er antallet af medlemmer ikke registreret, men i 1962 var der 35 medlemmer. Grete Mogensen 1984.
22. Holdene var delt op i en turnering for det østlige Danmark: BK Femina, Sundby, Køge, Roskilde, St. Merløse, Undløse, Tølløse, Jyderup, Brøndbyvester, Asnæs I.F., Vipperød, Knapstrup, Slagelse, Rødby, Nakskov. Og for det vestlige Danmark: Fredericia, Kolding, Vejle, Horsens, Århus, Holsterbro, Pinstrup, Frederikshavn, Brejning, Fåborg og Bolbro. Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 14.
23. Alliancen blev dannet i 1940 af seks danske herrefodboldklubber: Hellerups Idræts Forening, K.F.U.M.'s Boldklub, Brønshøj Boldklub, Vanløse Boldklub, Næstved Boldklub og Esbjergs Forenede Boldklubber. Sammenslutningens formål var at arrangere internationale kampe med udvalgte spillere fra de respektive klubber.
24. *Berlingske Tidende*, 1/6 1960. Bringes som kom-

- mentar til et par mudrede kvinder, der er ved at forlade Idrætsparken den 20. maj 1960 efter BK Feminas første optræden på dette stadion.
25. Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 6.
 26. Ifølge BK Feminas protokol: referat fra generalforsamlingen den 3. februar 1962.
 27. Poul Albret, 1998, s. 58.
 28. I Anne Brus, 2002, findes der en nærmere udredning af DKFU's udvikling fra 1959-1972.
 29. Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 11.
 30. Alice Riis Back, 2002.
 31. Ibid., 2002, s. 101.
 32. Tre af BK Femina-spillerne fik tilbud om at blive professionelle fodboldspillere i Italien, efter at turnéen var overstået. To af spillerne sagde ja tak. Se i øvrigt Anne Brus, 2002, s. 61-63.
 33. Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 16.
 34. Ifølge BK Feminas protokol: BK Feminas årsbudget fik BK Femina 4.000 kr. i sponsorstøtte af Faxe Bryggeri for det sidste halvår af 1970 og i 1971 10.000 kr.
 35. *Aktuelt*, 17/7 1970.
 36. Knud Lundberg, 1988, s. 7.
 37. Det uofficielle kvindelige landshold i fodbold blev kåret som nr. tre i »Årets Tolver« af *Ekstra Bladets* læsere.
 38. Laila Ottesen, 1986.
 39. Helle Lydholm Madsen (red.), 1999, s. 6.
 40. Gerd von der Lippe, 1997, s. 16.

Litteratur

- Poul Albret, »Sportsjournalistikkens Bermudatrekant« I: Per Jørgensen og Else Trangbæk (red.), *Idræt og etik* (København, 1998).
- Anne Brus, *Desserten kom først – om kvindefodboldens udvikling i Danmark frem til optagelsen af kvindefodbolden i DBU i 1972*. Upubliceret specialeafhandling (København 2002).
- Matti Goksøyr, *Idrettsliv i Borgerskapets by – en historisk undersøgelse av idrettens utvikling og organisering i Bergen på 1800-tallet* (Oslo, 1991).
- Jennifer Hargreaves, *Sporting Female* (London, 1994).
- Gerd von der Lippe, *Endring og motstand mot endring av femininiteter og maskuliniteter i idrett og kroppskultur i Norge: 1890-1950 – med et sideblikk på Tyskland, Sverige og Danmark* (Oslo, 1997).
- Knud Lundberg, *Dansk Fodbold 3 – Gennembruddet til verdensklasse* (København, 1988).
- Michael A. Messner, *Sports and the Problem of Masculinity – Power at Play* (Boston, 1992).
- Laila Ottesen, »Damefodbold: pigespil og kvindekamp« I: *Idræthistorisk Årbog 1986* (Viborg, 1986).
- Laila Ottesen, »Hvornår begyndte kvinder at spille fodbold? – en etnologisk analyse af sportens tidlige kvindeopfattelse og dens ideologiske og organisatoriske betydning for dagens idrætsbillede« I: Else Trangbæk (red.), *Den engelske sports gennembrud i Norden* (Danmark, 1989).
- Alice Riis Back, *Kvinder på banen – sport, køn og medier* (København, 2002).
- Roy-Kenneth Torkildsen, *Norsk kvinnefotball – en historisk undersøgelse om norsk kvinnefotballs utvikling*. Upubliceret specialeafhandling (Levanger, 1993).
- David Whitson, »Sport in the Social Construction of Masculinity« I: Michael A. Messner og D.F. Sabo (red.), *Sport, Men and the Gender Order – Critical Feminist Perspectives* (Champaign, 1990).

Kilder

- BK Feminas protokol.
- Grete Mogensen (red.), *Boldklubben Femina 1959 – 1984* (Hårlev, 1984).
- Helle Lydholm Madsen (red.), »40 år med boldklubben Femina 1959 – 1999« (Hvidovre, 1999).
- Ugebladet *Femina*, 1959-1961.
- Medlemsblade for Boldklubben Femina, 1960a, 1962-1966.